

İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi

Journal of Intelligence Research and Studies

Haziran 2022, Cilt: 1, Sayı: 1, ss.1-22

June 2022, Volume: 1, Issue: 1, pp.1-22

ISSN 2822-3349 (Basılı/Print)

ISSN 2822-3357 (Çevrimiçi/Online)

Makaleye ait Bilgiler / Article Information

Araştırma Makalesi / Research Article

Makale Başvuru Tarihi / Application Date : 06 Mayıs 2022 / 06 May 2022

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date : 03 Haziran 2022 / 03 June 2022

Makale Yayım Tarihi / Publication Date : 30 Haziran 2022 / 30 June 2022

Makalenin Başlığı / Article Title

İstihbari Faaliyetler Kavramı

The Concept of Intelligence Activities

Yazar(lar) / Writer(s)

Ali Burak DARICILI

Atıf Bilgisi / Citation:

Darıcılı, A.B. (2022). İstihbari Faaliyetler Kavramı. *İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi*, 1(1), ss. 1-22, DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/icad.1>

Darıcılı, A.B. (2022). The Concept of Intelligence Activities. *Journal of Intelligence Research and Studies*, 1(1), pp. 1-22, DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/icad.1>

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi Derneği

Research Center for Defense Against Terrorism and Radicalization Association

Adres/Address: Beytepe Mah. Kanuni Sultan Süleyman Bulvarı 5387. Cadde
No:15A D:58

06800 Çankaya/Ankara

Telefon/Telephone: +90 312 441 11 50

www.icadergisi.com

e-posta/e-mail: editor@icadergisi.com

İSTİHBARİ FAALİYETLER KAVRAMI

Ali Burak DARICILI*

ÖZET

İstihbaratın tanımı literatürde birbirinden farklı şekilde yapılmaktadır. Temelde bu tanımlamalar aynı noktaları işaret etmektedir. Söz konusu hususlara bir hedef aktör ve hedef konu ile ilgili istihbarat ihtiyaçlarının belirlenmesi, bu kapsamda bilgilerin çeşitli kaynaklardan toplanması, analiz edilmesi ve karar vericiye sunulması şeklindeki süreç kapsamında şekillenmektedir. Bu süreç, aynı zamanda klasik bir yaklaşım ile tanımlanmış istihbarat çarkı modelini de ortaya koymaktadır. Bununla birlikte bir istihbarat servisinin icra ettiği olağan faaliyetleri dikkate alındığında, istihbarat kavramı ile ilgili olarak literatürde bu şekilde yapılan tanımlamaların, bahse konu faaliyetlerin mahiyetini tam olarak içermediği görülmektedir. Bu nedenle de istihbarat kavramının tanımı yapılmak istenirken, bir istihbarat servisinin icra ettiği tüm faaliyetlerin içeriğinin de değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda bu çalışmada Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) Başkanlığı'nın resmi görev tanımlaması kapsamında bir istihbarat servisinin icra etmekte olduğu olağan faaliyetleri somut örneklemeler yapılmak suretiyle analiz edilecektir. Bu analiz neticesinde ise istihbarat ve istihbari faaliyetler kavramları arasındaki fark, ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *İstihbarat, İstihbari Faaliyetler, İstihbarat Çarkı, İstihbarat Servisi, MİT.*

THE CONCEPT OF INTELLIGENCE ACTIVITIES

ABSTRACT

The definition of intelligence is made differently in the literature. Basically, these definitions point to the same things. The main points in question are shaped within the scope of the process of determining the intelligence needs of a target actor and target subject, collecting information from various sources, analyzing it and presenting it to the decision maker. This process also reveals the intelligence circle model defined with a classical approach. However, considering the usual activities of an intelligence service, it is seen that the definitions made in the literature regarding the concept of intelligence do not fully cover the nature of these activities. For this reason, while trying to define the concept of intelligence, it is necessary to evaluate the content of all activities performed by an intelligence service. In this context, in this study, the ordinary activities of an intelligence service within the scope of the official task definition of National Intelligence Organization (MIT), will be analyzed by making real examples. As a result of this analysis, the difference between the concepts of intelligence and intelligence activities will be revealed.

Key Words: *Intelligence, Intelligence Activities, Intelligence Cycle, Intelligence Service, MIT.*

* Doç. Dr., Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ali.daricili@btu.edu.tr, ORCID 0000-0002-3499-1645

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 06 Mayıs 2022 / 06 May 2022

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 03 Haziran 2022 / 03 June 2022

GİRİŞ

İstihbari faaliyetlere duyulan ihtiyaç, insanlık tarihinin ilk dönemlerinden itibaren başlamıştır. Bunun nedeni istihbari bilgilere erişme ihtiyacının, insanın doğası ile ilgili olmasıdır. Bunun temin edilebilmesi içinde insanların karşı karşıya gelme ihtimali olan tehlikeleri ve riskleri önceden öğrenmeleri veya tahmin etmeleri gerekmektedir.¹

İnsanlığın başladığı dönemlerde geleceği tahmin etmede kullanılan ilk yöntemler, fal bakma veya kehanette bulunma gibi ilkel metotlar olmuştur. Bununla birlikte ilk çağlarda meydana gelen birçok savaş analiz edildiğinde, savaşı yöneten liderlerin karar verme süreçleri için anlık gereksinmelerine cevap verecek çapta bile olsa, bir istihbarat faaliyetinin söz konusu olduğu görülmektedir. Ancak bu istihbari faaliyetler, sadece zafere ulaşmak amacıyla elde edilmek için yürütülen, genel itibarıyla de plansız ve programsız bir şekilde icra edilen savaş hilelerinden öteye gidememiştir.

Yukarıdaki ilkel dönem örneklerinin aksine istihbarat, bir toplumu veya devleti yöneten karar vericiler için belirsizliği azaltmak, istenmeyen sürprizlerden kaçınmak ve gelecekteki en iyi gelişmeleri tahmin etmek amacıyla hizmet ettiği için çok daha gelişmiş ve somut yöntemlerle elde edilmek zorundadır. Öte yandan, günümüzde devletler arasındaki mücadele ve rekabet süreçleri kapsamında kullanılan istihbarat toplama ve analiz etme yöntemlerinin çıkış noktası, ilk çağlar ile birlikte ortaya çıkan tehlike ve riskleri önceden öğrenmeye yönelik ihtiyaç olduğu da bir gerçektir.

Önceleri sadece yaşamak için gerekli olan bilgiye sahip olma ihtiyacına odaklanan istihbarat faaliyetleri, insanların topluluklar halinde yaşaması ile birlikte diğer toplumsal yapılara nüfuz etmek ve onlara üstünlük kurmak amacıyla yönelmiştir. 1648 tarihinde imzalanmış olan Westphalia Anlaşması sonrasında Avrupa’da hâkim olan ulus-devlet sistemi ile birlikte devletlerin birbirlerine yönelik olarak düzenli ve planlı espionaj faaliyetleri yürütmeleri olağan bir süreç haline geldiği ifade edilebilecektir. Söz konusu espionaj faaliyetlerinin icra edilmesi noktasında ise bir ülkeye gönderilen

¹ Söz konusu gayretin temel nedeni ise kültürün işleviyle alakalıdır. Çünkü “yaşam boyunca bize öğretilen değerler silsilesinin hiç ölmeyecekmiş gibi sürmesini sağlamak, kültürün bireye ve topluma yüklediği bir görevdir. Böylece kültür, öncül işlevi olan hayatta kalma etkinliğini gerçekleştirmiş olur.” Kaynak; Fatma Tekin “Atasözlerinden Örneklerle Kazan-Tatar Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşünde Ölüm”, 2021, Karadeniz, s. 371.

büyükelçilerin ve diğer temsilcilerin gözlem ve değerlendirmeleri büyük önem arz etmiştir. (Darıcılı, 2020, ss.21-37).

Devletlerin temel aktör olarak kabul edildiği uluslararası sistemin şekillenmeye başlamasıyla birlikte, uluslararası sistemde devam eden devletlerarası rekabet süreçleri, hasım devletlerin olası hamlelerini tahmin etmeyi bir zorunluluk haline getirmiştir. Bu itibarla da devletleri yöneten idareciler, idari, ticari ve toplumsal sistemlerine yönelik olası tehdit ve riskleri analiz ederek, önceden kavrayabilmeye büyük önem vermişlerdir. Bu çerçevede de kurumsal yapıları süreç içinde şekillenen ve temel amacı istihbarat sağlamak olan idari yapılar, yani istihbarat kurumları da gelişmeye başlamıştır. Günümüzde ise bu ihtiyaç uluslararası sistemde rekabet halinde olan devletlerin birbirlerine karşı avantaj sağlamak amacıyla kullandıkları en önemli enstrümanlardan biri haline evrilmiştir.

Belirtildiği üzere, modern ve kurumsal istihbarat servislerinin doğuş nedenlerinden biri uluslararası sistemdeki artan rekabet süreçleri kapsamında devletlerin birbirlerine karşı üstünlük sağlamak amacıyla sahip olması gereken bilgilerin temin edilmesine duyulan ihtiyaçtır. Bununla birlikte, bir devletin kendi ülkesi içinden gelebilecek olası tehdit ve risk odaklarını tespit etmesi ve bunlarla etkin bir şekilde mücadele etmek istemesi de modern ve kurumsal bir yapıya sahip istihbarat servislerinin gelişmesine zemin hazırlayan bir diğer nedendir. Söz konusu iç ve dış nedenlerin etkisi ile birlikte hem istihbarat temin etmede hem de operasyonel faaliyetler icra etme noktasında etkili imkân ve kabiliyetlere sahip istihbarat servisleri gelişmeye başlamıştır. Bu gelişim sürecine paralel olarak literatürde de istihbarat kavramı ile ilgili olarak akademik çalışmalar gelişim süreci içine girmiş, konu kapsamında birçok bilimsel yayın, çalışma ve lisansüstü tezler üretilmeye başlanmıştır.

1. İSTİHBARAT KAVRAMI

Türkiye’de ve dünyadaki istihbarat ile ilgili olan hemen hemen tüm akademik yayınlarda istihbarat kelimesinin sözlük anlamlarına yer verilmektedir. Aynı şeyleri tekrarlamamak ve farklı bir bakış açısı sunmak amacıyla bu çalışmada istihbarat kavramının etimolojik kökenlerine detaylıca değinilmeyecektir. Diğer yandan istihbarattın, zekânın ön planda olduğu bir entelektüel bir faaliyet olduğunu göstermek adına, söz konusu kavramın Latince ve İngilizce kökenlerine kısaca vurgulamakta fayda bulunmaktadır.

Bu vurgunun yapılmasının sebeplerinden biri, günümüzde istihbarat kavramı ile ilgili olarak toplumda var olan yanlış kanılardır. Bu noktada özellikle Soğuk Savaş döneminde süregelen istihbari faaliyetlerin, genel itibariyle anti-demokratik usul ve metotları içermesi, ayrıca istihbaratı sürekli bir gizem, komplo teorileri ve hareket/macera esasına göre tanıtan filmler ve diğer yayınların istihbarat algısı ile ilgili olumsuz etkisi belirtilmelidir.

Bu vurgulamamın bir diğer maksadı da Türkiye'nin yanı sıra dünyanın hemen hemen her ülkesinde istihbarat kelimesine yönelik olarak halk arasında var olan olumsuz kanaattir. İstihbarat, sıradan insanlar arasında yaptığı olumsuz çağrışımlar nedeniyle, sıklıkla kullanılmaktan kaçınılan bir kelime olarak değerlendirilebilir. Çünkü bu kavram sıradan insanlar için bilinmezliği ve tehlikeyi temsil etmektedir. Ayrıca ister demokratik veya isterse de totaliter bir rejim ile yönetilse dahi, toplumlar için istihbarat, devletin bir baskı aracı olarak görülmektedir ve bu kavrama karşı ön yargı hissedilmektedir.

Bu itibarla, Latince 'intelligentia' kelimesinden türetilerek İngilizce'de "Intelligence" şeklinde kullanılan istihbarat sözcüğü; "zekâ, akıl, anlayış ve bilgi anlamlarını" taşımaktadır (Redhouse, 2022). Öte yandan 'Intelligence' olarak ifade edilen kavram ise çok farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Bu kelimenin anlamları üzerine yakın dönemde yayımlanan bir çalışma kelimenin yetmiş farklı şekilde kullanımının olduğunu ve her şeyden önce zekânın kullanılmasıyla ilgili olup, ortak tanımlamalara göre akıl yürütme, plan yapma, problem çözme, soyut düşünme, karmaşık düşünceleri kavrama, çabuk öğrenme, tecrübelerden ders çıkarmayla ilgili zihinsel bir süreç olduğunu ortaya koymuştur (Troy, 1991, ss. 433-454).

Bu anlamdan da anlaşılacağı üzere, istihbarat kavramı entelektüel bir aktivitedir. Bu entelektüel aktivite ise zekâ ile planlanan amaca yönelik faaliyetlerin bir bütünüdür. İstihbari faaliyetlere olumsuz anlamlar yüklemek, bu kavramı özellikle ülkemizde sürekli olarak komplo teorileri ve özel kuvvet operasyonları ile ilişkilendirmek, kavramın temel anlamına aykırıdır. Bu itibarla, istihbaratı analitik ve pratik zekâ ile planlanan, gerektiğinde sabırla ve disiplinle sonuca ulaşmak için üstün entelektüel kabiliyetlerin sergilendiği, tüm bu süreçlerinde sofistike ve son derece gelişmiş teknolojik imkanlarla desteklendiği bir süreç olarak kabul etmek gerekmektedir.

İstihbarat kavramının birçok farklı tanımı yapılabilmektedir. Bu tanımların bazılarının ortak noktası, istihbaratı faaliyet alanlarına göre kategorize edilerek bir değerlendirilmede bulunulmasıdır. Bahse konu yaklaşımla ele alınması halinde istihbarat faaliyeti; “*bir devletin sekiz ana konudaki (askeri, siyasi, ekonomik, sosyal, ulaştırma, muhabere, biyografi, ilmi ve teknik) örtülü bilgilerinin temin edilmesi hedefine odaklanan ve hasım bir devlet tarafından sürdürülen planlı ve örtülü gizli faaliyetler*” şeklinde tanımlanabilir. Ancak bahse konu genel tanımlamanın günümüz dünyasında bilginin son derece çeşitlendiği, her alanda en kıymetli değer haline geldiği bir dönemde tam anlamıyla isabetli olmadığı, ayrıca istihbari faaliyetleri belirtilen şekilde sekiz ana konu ile sınırlandırmanın da yetersiz bir yaklaşım olduğu ileri sürülebilir (Darıcılı, 2019, s.88). Bununla birlikte istihbarat faaliyetlerini salt bir haber toplama çalışması olarak görmek de son derece yetersiz bir değerlendirmedir. İstihbarat faaliyeti haber toplama ve toplanan bu haberlerin analizi şeklinde ilerleyen bir süreci işaret etmektedir. Bu süreç, istihbarat ihtiyaçlarının tespiti ve yönlendirilmesi, haberin toplanması, haberin işlenmesi ve istihbaratın yayımı ve kullanılması şeklindeki aşamalara sahip bir “*istihbarat çarkı*” şeklinde tanımlanabilir (MİT, 2022a). İyi analiz edilerek, doğru karar vericiye zamanında ulaştırılan stratejik ve operasyonel istihbarat, etkili politikaların belirlenmesine önemli ölçüde katkı sağladığı açıktır.

Belirtildiği üzere istihbarat kavramının birçok tanımı yapılmaktadır. Bu tanımlar, benzer şeyleri ifade etmekte ve çeşitli açılardan doğru noktaları vurgulamaktadır. Genel bir yaklaşımla, söz konusu kavramsallaştırmaların ortak noktasının çeşitli yöntemlerle angaje edilen (devşirilen) haber elemanlarından (muhabir) veya teknolojik imkânlardan istifade edilerek planlanan haber toplama teknikleriyle, haberlerin elde edilmesi ve bu haberlerin de analiz edildikten (kıymetlendirme ve tasnif) sonra karar vericiye (müşteriye) sunulmasını işaret ettiği değerlendirilebilir. Bu tanımda da ifade edildiği üzere istihbari bilgi, bir süreç içinde elde edilmektedir. Bu itibarla istihbarat, basit bir yaklaşımla; “*bilginin toplanması, analiz edilmesi ve kullanılabilir hale getirilmesidir.*” (Scoot and Jackson, 2004, s.22). Bunun dışında istihbaratı; “*hedef devlet veya örgütün faaliyetleri ile üretebilecekleri risk ve tehditleri zamanında tahmin etmek için ortaya konmuş kurumsal bir yetenek*” şeklinde de tanımlanabilir (Breakspear, 2013, s.693).

İstihbaratı söz konusu bakış açılarının ötesinde, çok daha büyük bir beklenti ve yanlış anlaşılmalara ile değerlendirmek hatalı bir yaklaşım

olacaktır. Bir istihbarat servisini olası risk ve tehditleri zamanında haber vermeye çalışan kurumsal bir yapı şeklinde anlamak ve bu şekilde bir istihbarat servisinde talepte bulunmak, siyasi karar alıcı istihbarat servisi yönetimi arasındaki ilişkilerinde sağlık zeminde yürümesini sağlayacağı da bir gerçektir. Bu itibarla çalışmanın bu aşamasında haber, bilgi ve istihbarat kavramları arasındaki farklardan da bahsetmekte fayda bulunmaktadır. Bunun nedeni birbirlerinden çok farklı olan bu kavramların hatalı bir yaklaşımla, Türkiye’deki bazı akademik çalışmalarda birbirleriyle aynı anlamlarda kullanılmasıdır.

2. İSTİHBARATLA İLGİLİ ÇEŞİTLİ KAVRAMLAR

Haber; *“istihbari açıdan hedef olan bir örgüt, şahıs, devlet veya olay ile ilgili çeşitli mahrem yöntemlerle derlenen ham bilgilere”* denir. Örnek vermek gerekirse; bir terör örgütünün iki hücresi arasında bir eylem planlamasına yönelik olarak kriptolu e-posta haberleşmesinin siber espionaj yöntemi ile temin edilmesi halinde, işte bu e-posta haberleşmesinin içeriği, bir istihbari haber veya veri şeklinde tanımlanabilecektir. Bilgi ise *“söz konusu şekilde toplanan ham verinin yani haberin tetkik edilmesi ve somutlaştırılması”* şeklinde kavramsallaştırılabilir. Yukardaki örnekten hareketle bahse konu kriptolu e-postanın deşifre edilerek, terör örgütünün eylem planlamasının öğrenilmesi bir istihbari bilgi örneğidir. Bu durumda istihbarat ise *“belirtilen şekilde derlenen bilginin, eğer mevcut ise söz konusu terör örgütü ile ilgili aynı içerikte bilgileri ile birlikte değerlendirilmesi, tasnif edilmesi ve analiz edilerek karar vericiye yani müşteriye sunulmasıdır.”* Yine aynı örnek üzerinden hareket edecek olursak, eylem planlamasına ilişkin bilgilerin, söz konusu e-postanın teknik imkânlar ile deşifre edilmesi, ayrıca da eğer mevcut ise yine aynı eyleme katılacak olan diğer şahıslarında bir haber elemanı vasıtasıyla derlenen bilgiler ile tespiti ve tüm bu bilgilerin de bir arada değerlendirilerek ve analiz edilerek, bir bilgi notu şeklinde kolluk güçlerine, yani istihbarat kullanıcılarına sunulmasına istihbarat denmektedir.

Bu çerçevede çalışmanın bu noktasında hem Türkiye’nin resmi yaklaşımını göstermesi hem de istihbarat kavramını yukarıda açıklanana benzer şekilde izah etmesi bakımından, MİT Başkanlığı’nın istihbarat tanımına yer vermek gerekmektedir. MİT’e göre istihbarat; *“haberlerin (ham bilgilerin) işlenmesi (tasnif, kıymetlendirme, yorum) sonucu üretilen bir ürün veya bilgidir.”* biçimindedir (MİT, 2022b). Bu tanımlama istihbarat

kavramını genel olarak ve kapsayıcı bir şekilde açıklayan bir yaklaşım olması bakımından önem arz etmektedir.

Yukarıda yer verilen tanımlardan da anlaşılacağı üzere, istihbaratın geleceğe dair bir tehdit veya riske yönelik olarak karar vericiler için daha uzun vadeli bir bakış sağlamayı ve daha uzun vadeli müdahaleleri şekillendirmeyi sağlamayı amaçladığı ifade edilebilecektir (Riley vd., 2005, s.2). Bu itibarla istihbaratın toplanmasının, analiz edilmesinin ve müşteriye sunulmasının;

-Siyasi karar verici için bir gelecek perspektif sağlaması, bu gelecek perspektifinin karar vericiye en doğru ve kesin bir şekilde sunulması, bunun mümkün olamaması halinde ise mevcut bilgilerin analiz edilmesi kapsamında olası risk ve tehditlerin öngörülme çalışması.

-Karar vericilerin, iç ve dış risk/tehditlere karşı, politika karar verme süreçlerini desteklemesi.

-Bir ülkenin sahip olduğu bilgi, ihtiyaç ve yöntemlerin gizliliğini koruması, o ülkeyi hedef alan iç ve dış riskleri bertaraf etmesi, yani bir ülkeye yönelik espionaj veya terör faaliyetlerine yönelik karşı koyma tedbirleri geliştirmesi, hedeflerine odaklanması beklenmelidir (Lowenthal, 2011, ss.2-5).

Bu hedeflerde vurgu yapılan gelecek perspektifine dikkat etmek önem arz etmektedir. Şöyle ki, bir istihbari faaliyet riskleri ve tehditleri engelleme hedefine ulaşmak zorundadır. Bu hedefe ulaşamayan bir istihbarat faaliyeti ve bu faaliyetleri yöneten istihbarat servisleri başarılı olarak kabul edilmemelidir. Farazi bir örnek vermek gerekirse, Ankara'da veya İstanbul'da bir terör eylemi meydana geldikten sonra, artık bu eylemin çözülmesine yönelik planlamalar kolluk kuvvetlerinin sorumluluğudur. Elbette ki, bu tür soruşturmalara faaliyet alanı kapsamında bir istihbarat servisi destek verecektir. Ama verilen bu destek, o istihbarat servisinin asıl görevi olan risk ve tehditleri önceden istihbarat etmek ve engelleme faaliyetini yaptığı anlamına gelmemelidir.

Görüldüğü üzere, başarılı istihbarat faaliyeti gelecekte meydana gelebilecek olan risk ve tehditleri önceden kavrama, yani bu tehdit ve risklerin ortaya çıkarılabileceği sorunları çözme odaklı olmak zorundadır. Bu itibarla, istihbarat karar vericilerin karar alma süreçlerinde en az hatayı yapmaları için gerekli olan bir çözüm üretme vasıtasıdır. Bu kapsamda

istihbarat; “*karar vericilerin karşılaşacağı herhangi bir sorunun çözülmesi için bilgilerin toplanması ve analiz edilerek sunulması faaliyetidir.*” (Dahl; 2007, ss. 33-35).

İstihbaratın tanımı ile ilgili aslında benzer şeyleri ifade eden çok sayıda tanım yapılabilmektedir. Aslında aynı şeylere vurgu yapan ve birbirine benzeyen istihbarat kavramı ile ilgili tanımları farklı kaynaklara atf yaparak, peşi sıra sıralamanın literatüre yeni bir şey kazandırmayacağı açıktır. Bu nedenle de tekrar ifade etmek gerekirse hem Türkiye’nin resmi tanımlaması olması hem de kapsayıcı bir yaklaşımı içermesi bakımında MİT’in bahse konu istihbarat tanımı isabetli bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Öte yandan çalışmamızın bu aşamasında, konunun daha iyi anlaşılması amacıyla yukarıda sıklıkla ifade edilen istihbarat müşterisi, istihbarat kullanıcısı ve karar verici kavramlarına da değinmekte yarar bulunmaktadır.

İstihbarat müşterisi, istihbarat kullanıcısı ve karar verici kavramları, pratik kullanımda birbirleri yerine sıklıkla kullanılan terimler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte söz konusu kavramlar bazı nüanslar ile birbirinden ayrılmaktadırlar. Bu itibarla istihbarat müşterisi; “*istihbarat servisinden istihbarat temin eden aktörü*”, istihbarat kullanıcısı; “*istihbarat servisinden temin ettiği istihbaratı sahada kullanan aktörü*”, karar verici ise “*siyasi bir karar alma süreci kapsamında istihbarat servisinin sunduğu istihbarat ile hem politika üreten hem de istihbarat servisine belli bir yasal sistematik içinde talimat veren aktörü*” işaret etmektedir.

Bu kapsamda istihbarat müşterisi; “*yasal bir zemine bağlı olarak, istihbarat servisinden ihtiyaç duyulan bir konuda istihbarat talebinde bulunan kişi veya kurum*” şeklinde tanımlanabilir. Örneğin 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanunu’nun 4. maddesinde MİT’ten istihbarat talebinde bulunabilecek makamlar ve kurumlar yani müşteriler “*Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ve konuları dâhilinde ilgili Bakanlıklar*” şeklinde sıralanmıştır (MİT, 2022ç).

İstihbarat kullanıcısı ise “*yasal bir zemine bağlı olarak, istihbaratı kendi görev alanı kapsamında sıklıkla talep eden ve kullanan kişi veya kurumdur.*” Örneğin, Türkiye için Doğu Akdeniz’deki karbon rezervleri ile ilgili strateji belirlemek amacıyla güncel dış gelişmeler konusunda Enerji

Bakanlığı, MİT'ten istihbarat talebinde bulunması halinde, Enerji Bakanlığı bu süreçte bir istihbarat kullanıcısı konumundadır.

Karar verici ise “*yasal bir dayanak kapsamında, sorumlu olduğu karar alma süreçleri dâhilinde, devlet çapında politikaların oluşturulması maksadıyla istihbarata ihtiyaç duyan ve belli bir hukuki sistematik içinde istihbarat servisine talimat veren kişi veya kurumdur.*” Yine Türkiye örneği üzerinden hareket edecek olursak, Cumhurbaşkanı, dış politika ile ilgili bir karar alma süreci dâhilinde MİT'ten istihbarat talebinde bulunabilir. Bu durumda MİT için, Cumhurbaşkanı istihbaratın servis edildiği bir karar vericidir. Çünkü Cumhurbaşkanı, MİT'ten gelen istihbarat ile ilgili olarak iç veya dış bir güvenlik meselesi ile ilgili karar almakta, aldığı kararı uygulamakta ve demokratik bir sistematik içinde alınan kararların sorumluluğunu taşımaktadır.

3. İSTİHBARİ FAALİYET KAVRAMI

İstihbarat ile ilgili yukarıda yer verilen tanımların, bir istihbarat servisinin faaliyet konuları dikkate alındığında, istihbari niteliğine haiz kimi faaliyetleri tam anlamıyla kapsamadığı görülecektir. Kuruluş kanunlarına göre ülkeden ülkeye farklılık arz etmekle birlikte, bir istihbarat servisinin temel faaliyet konuları espionaj, kontr/espionaj (İstihbarata Karşı Koyma / İKK), kontr/terörizm (iç güvenlik istihbaratı), özel/örtülü faaliyetler, stratejik istihbarat üretme, organize suç ile mücadele ve çeşitli görevlere atanacak olan kamu personellerinin tahkikatlarının (güvenlik soruşturmaları) yapılması şeklinde sıralanabilir.

Bu kapsamda espionaj; “*en genel anlamıyla bir istihbarat servisinin yabancı bir devletin, uluslararası örgütün, şirketin veya devlet dışı aktörün mahrem kalması gereken bilgilerini çeşitli mahrem istihbarat toplama yöntemleri ile temin etmesidir.*” Kontr/espionaj ise “*bir devletin, kendisine ait olan mahrem bilgilerin hasım istihbarat servislerince elde edilmesini engellemesi veya bertaraf etmesi*” şeklinde tanımlanabilir. Öte yandan bir hedef servisine yönelik kontr/espionaj operasyonları uygulayan istihbarat servisi birimlerin, bu operasyonları icra ederken hedef hakkında bilgi temin etmelerine veya bilgi derleme gayretlerine, karşı/casusluk (karşı istihbarat) faaliyetleri denilmelidir. Örneğin, Rus İstihbarat Servisleri (RİS) ile bağlantılı bir espionaj vakası deşifre edilirken, aynı zamanda RİS personelinin eleman mimleme, angaje, sevk ve idare, gizli buluşma usul metotlarının yanı sıra, RİS'in bağlantılı olduğu şahıs vasıtasıyla öğrenmeye

çalıştığı konular hakkında da bilgi sahibi olunmakta ve Rusya'nın bilgi derlemeye çalıştığı konular hakkında da istihbarat yapılmasına imkân yaratılmaktadır. İşte tüm bu süreci ifade eden kavram ise karşı casusluk veya karşı/istihbarat şeklinde tanımlanmalıdır.

Kontr/terörizm; *“bir terör örgütünün eylem ve stratejilerinin önceden tespit edilmesi ve engellenmesine yönelik istihbarat servisinin planladığı faaliyetlerdir.”* Yurt dışı özel faaliyetler ve operasyonlar; *“yabancı bir ülkede tehdit odağı olan şahıs, kurum ve örgütlere veya dost unsurların desteklenmesine yönelik olarak, legal veya illegal bir zemin fark etmeksizin alınan her türlü tedbiri”* ifade eden bir kavramdır. Bu tür faaliyetlerin uygulanması kapsamında hassasiyet ile takip edilmesi gereken temel prensip, söz konusu operasyonel planlamaların kim tarafından düzenlendiği tespit edilemeyecek şekilde icra edilmesidir. Bu tür faaliyetlerin bir istihbarat servisi tarafından planlandığı somut deliller ile ispat edilmesi halinde, ilgili devlet uluslararası hukuk nezdinde oldukça zor durumu düşecek ve dış politika süreçlerinde konu ile ilgili olan devletlere ciddi tavizler vermek zorunda kalabilecektir. Bu kapsamda, Washington Post yazarı Suudi gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın Suudi Arabistan'ın İstanbul Başkonsolosluğu'nda Suudi Arabistan istihbarat servisi mensupları tarafından 2 Ekim 2018'de öldürülmesi hadisesi akıllara gelmelidir (AA, 2022).

Stratejik istihbarat; *“ülkeler ve hedef niteliğine haiz diğer yapılanmalardaki (örgütler, uluslararası şirketler, hükümet dışı aktörler vb.) gelişmelerin tamamını takip ve analiz ederek öngörüsü yüksek sonuçlara ulaşılan bilgilerin karar alıcılara sunulması süreçlerini içeren bir faaliyettir.”* Başarılı bir stratejik istihbarat sürecinin işletilebilmesi için hedef örgüt veya ülke ile ilgili olarak öncelikle nitelikli ve mahrem bilgilerin temin edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda etkili bir stratejik istihbarat raporunun üretilmesi her şeyden önce sahada toplanan nitelikli ve mahrem istihbarata bağlıdır. Bu kapsamda başarılı ve sonuca ulaşan bir stratejik istihbarat raporu, ancak ve ancak sahada haber toplama faaliyetleri icra edilerek elde edilen nitelikli ve mahrem bilgilerin, açık kaynakların ve istihbarat servisinin arşivinde bulunan konu kapsamındaki mevcut bilgilerle birlikte tetkik ve analiz edilmesi ile hazırlanabilir.

Organize suç ile mücadelede istihbaratın kullanılması, yerel kurumlar ve uluslararası iş birliğine büyük önem verecek şekilde, hedef örgütün faaliyetlerinin tespit edilmesi ve ilgili örgütün tasfiye edilmesi süreçlerine

odaklanır. Bir istihbarat servisinin, organize suç ile mücadele konusunda istihbari faaliyet gerçekleştirilmesi, yukarıda sıralanan diğer istihbari faaliyetlere göre ülkeden ülkeye de farklılık gösterebilmektedir. Bunun nedeni, istihbarat servislerinin organize suç ile mücadele konusundaki istihbarat ihtiyaçları karşılması uluslararası sistemde yer alan tüm devletler için aynı şekilde cereyan etmemesidir. Yani bir istihbarat servisinin organize suçlar kapsamına istihbari faaliyet sürdürmesi ve bu konudaki yetki-sorumluluğu her ülkenin sistemine göre şekillenmektedir. Bu kapsamda küresel ölçekte faaliyet icra eden ve ülke istikrarını doğrudan tehdit eden Meksika'daki uyuşturucu kartelleriyle mücadele, elbette ki Meksika istihbarat servislerinin öncelikli görevidir. Bu itibarla aksi bir durum söz konusu değilse, bu konudaki genel prensip, sınır aşan ve küresel ölçekli olan organize suç örgütleri ile ilgili olarak istihbarat servislerinin karşı koyma faaliyeti icra etmesidir.

Kamu personellerinin tahkikatları da *“önemli kamu görevlerine atanacak şahısların ulusal güvenlik açısından sakınca yaratabilecek olan bir geçmişe veya güncel faaliyetlere sahip olup olmadığının araştırılıp, tespit edilmesine yönelik soruşturma süreçleridir.”* Hassas kamu görevlerine atanacak şahısların güvenilirlikleri noktasında bir ön bilgiye sahip olunması amacıyla, güvenlik soruşturmalarının yapılması, gelişmiş veya gelişmekte olan tüm ülkelerin uyguladığı bir usuldür. Bu tür faaliyetlerde tatbik edilmesi gereken temel ilke, *“değişmezlik prensibi”* olmalıdır. Örneğin bir siyasi iktidara göre belirlenen soruşturma prensipleri kapsamında sakıncalı bulunarak bir göreve atanmayan bir bürokrat, başka bir iktidarın belirlediği kriterler kapsamında ise herhangi bir sorun yaşamadan üst düzey görevlere atanabilmektedir. Bu itibarla da bir devletin ulusal tehdit öncelikleri ve tehdit olarak gördüğü unsurlar gelip geçici değerlendirmeler ile değil, sabit ve yıllardır süre gelen bir geleneğe tabi olarak icra edilmelidir. Aksi durumda Türkiye'nin Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) vb. terör örgütleri mensuplarının devlet kurumlarına sızması şeklindeki son derece tehlikeli durumlar yaşanabilmektedir. FETÖ'nün devlet kurumlarına sızmasına engel olunamamasının en temel nedeni, siyasi iktidarlarca konjonktüre göre belirlenen nedenler nedeniyle söz konusu değişmezlik prensibinin tam olarak uygulanmamasıdır.

Öte yandan, istihbarat servisleri ülkelerin idari sistemlerine göre iç ve dış istihbarat servisleri olarak faaliyet gösterebilmektedir. Bu kapsamda söz konusu istihbari faaliyetler dikkate alındığında bir ülkenin iç istihbarat

servisinin temel olarak kontr/espionaj, kontr/terörizm (iç güvenlik istihbaratı), organize suç ile mücadele ve çeşitli görevlere atanacak olan kamu personellerinin tahkikatlarının yapılmasından sorumludur. Bir ülkenin dış istihbarat servisi ise espionaj, özel/örtülü faaliyetler ve espionaj konuları kapsamındaki stratejik istihbarat üretme süreçleri ile ilgili olarak görev yapmaktadır. Kimi ülkelerde ise söz konusu faaliyetlerin her birini ayrı ayrı icra eden müstakil istihbarat servisleri bulunmaktadır. Bu tür ihtisaslaşmış istihbarat örgütleri, özellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) sisteminde yer almaktadır. ABD'nin bu şekilde uzmanlaşmış farklı yapılar ile istihbari operasyonlarını planlaması, ABD'nin küresel düzeyde belirlediği tehdit ve riskler ile ilgilidir.

Bununla birlikte bahse konu faaliyetlerden kontr/espionaj, kontr/terörizm (iç güvenlik istihbaratı), organize suç ile mücadele ve kimi hassas görevlere atanacak olan kamu personellerinin tahkikatlarının yapılması o ülke istihbaratının kapasitesinin savunma kabiliyetini belirlemektedir. Bir ülkenin istihbarat kapasitesinin saldırı kabiliyeti ise espionaj, özel/örtülü faaliyetler ve stratejik istihbarat üretme süreçleri ile şekillenmektedir.

Bununla birlikte, ister bir ülkenin istihbarat kapasitesinin savunma yönü ağır bassın, isterse de saldırı yönü daha gelişmiş olsun, tüm istihbarat servislerinin istihbari faaliyetleri icra ederken temel gayesi ise bellidir. Bu gayenin ortaya konması noktasında ise Büyük Atatürk'ün, “*İstihbaratın gayesi nedir?*” sorusuna, Milli Emniyet Hizmetleri (MAH) Reisi Şükrü Ali Ögelin; “*istihbaratın amacı, doğru haber alınması ve ülkeyi bir sürprizle karşı karşıya bırakmamaktır*” (MİT, 2022c) şeklindeki cevabı konunun anlaşılması kapsamında rehber alınabilecek bir anı olarak günümüze kadar gelmiştir. Bu cevaptan da hareketle, bir istihbarat servisinin amacı öncelikle olası risk ve tehditlere karşı devleti yöneten karar vericilere gerekli istihbaratı tam ve zamanında vermek olduğu açıktır. Ama günümüzde gelinen noktada, bir istihbarat servisinin istihbari faaliyetleri artık sadece istihbarat toplamak, analiz etmek ve müşteriye sunmanın ötesindedir.

4. İSTİHBARAT SERVİSİNİN TEMEL GÖREVLERİ

Bir istihbarat servisinin temel görevlerinin neler olduğunu daha iyi ortaya koymak amacıyla, Türkiye'den bir örnek olması nedeniyle, 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanunu 4.

Maddesinde yer alan MİT'in görevlerini belirtmekte yarar bulunmaktadır. İlgili maddeye göre, MİT'in görevleri şunlardır (MİT, 2022ç):

a) Türkiye Cumhuriyeti'nin ülkesi ve milleti ile bütünlüğüne, varlığına, bağımsızlığına, güvenliğine, Anayasal düzenine ve milli gücünü meydana getiren bütün unsurlarına karşı içten ve dıştan yöneltilen mevcut ve muhtemel faaliyetler hakkında milli güvenlik istihbaratını Devlet çapında oluşturmak ve bu istihbaratı Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile gerekli kuruluşlara ulaştırmak.

b) Devletin milli güvenlik siyasetiyle ilgili planların hazırlanması ve yürütülmesinde; Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile ilgili bakanlıkların istihbarat istek ve ihtiyaçlarını karşılamak.

c) Kamu kurum ve kuruluşlarının istihbarat faaliyetlerinin yönlendirilmesi için Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Milli Güvenlik Kuruluna tekliflerde bulunmak.

d) Kamu kurum ve kuruluşlarının istihbarat ve istihbarata karşı koyma faaliyetlerine teknik konularda müşavirlik yapmak ve koordinasyonun sağlanmasında yardımcı olmak.

e) Genelkurmay Başkanlığınca Silahlı Kuvvetler için lüzum görülecek haber ve istihbaratı, yapılacak protokole göre Genelkurmay Başkanlığına ulaştırmak.

f) Milli Güvenlik Kurulunda belirlenecek diğer görevleri yapmak.

g) İstihbarata karşı koymak (kontr/espionaj).

Yukarıda belirtildiği üzere, MİT'i Türkiye'de faaliyet gösteren diğer istihbarat birimlerinden ayıran temel görevleri bahse konu kanunda detaylarıyla belirtilmektedir. Bu kapsamda MİT'in yetki ve sorumlulukları temelde, milli güvenlik istihbaratını devlet çapında oluşturulması, istihbaratın faaliyetlerinin koordinasyonu, istihbarata karşı koyma faaliyetlerinin yürütülmesi, dış istihbarat faaliyetlerinin icrası, terörle mücadelede yararlanmak üzere istihbarat oluşturulması (İçişleri Bakanlığı'na bağlı kolluk güçleri ile birlikte) ilişkilidir. Bu itibarla MİT'in bu görev ve

sorumlulukları, kontr/espionaj (İKK) hariç, icraya yönelik olmaktan ziyade istihbari niteliktedir.²

Yukarıda belirtilen görevleri yerine getirmek amacıyla MİT'in planladığı, gerçekleştirdiği ve gerçekleştirmekte olduğu her türlü aktivite, istihbari faaliyet kapsamında değerlendirilmelidir. Dolayısıyla MİT tarafından icra edilen istihbari faaliyetler, ilgili kanunun sıraladığı görev başlıkları kapsamında espionaj, kontr/espionaj (istihbarata karşı koyma), kontr/terörizm ve iç güvenlik istihbaratı, özel/örtülü faaliyetler, organize suç ile mücadele ve çeşitli görevlere atanacak olan kamu personellerinin tahkikatlarının (güvenlik soruşturmaları) yapılması şeklinde sıralanabilir. Bu değerlendirmeden hareketle, istihbari faaliyet konusunun daha iyi anlaşılması noktasında, istihbarat servislerinin görev tanımları ile ilgili olarak genel bir analiz yapmak gerekecektir.

İstihbarat servisleri, istihbari faaliyetlerini kuruluş kanunları kapsamında tanımlanan görevleri dâhilinde planlar ve icra ederler. Bu itibarla istihbarat servislerinin yasal görevleri, aynı zamanda istihbari faaliyetlerini de şekillendirmektedir. Temelde ulusal ve uluslararası konjonktüre ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak istihbarat servisleri için risk ve tehdit odakları ile istihbarat toplama ve analiz süreçleri de değişmektedir. Örneğin Soğuk Savaş dönemi ile Soğuk Savaş sonrası dönemdeki istihbarat servislerinin görevleri birbirinden oldukça farklıdır. Bu nedenle günümüzde istihbarat servislerinin görevleri, geleneksel ve yeni nesil görevler şeklinde bir ayrıma tabi tutulabilir. Yani istihbarat servisleri günümüze klasik görevlerinin yanı sıra ortaya çıkan yeni risk ve tehditler nedeniyle yeni nesil görevleri de ifa etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu kapsamda istihbarat servislerinin geleneksel görevleri (FAS, 1996);

-Dış politikada karar vericilere doğru kararları almalarını sağlayacak her türlü bilgiyi sunmak, hasım devletlerin dış politika hamlelerini önceden bildirmek ve müşterinin talep etmesi halinde dış politika ile ilgili olarak görüş ve değerlendirmeleri arz etmek, ait olunan devlete yönelik iç ve dış tehdit odaklarının yanı sıra, karar vericinin ihtiyaç duyduğu konularda stratejik istihbarat sağlamak.

² 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanunu'na göre; MİT mensupları, MİT Kanununun 4.maddesinde belirtilen görevlerin yerine getirilmesi sırasında genel zabıtaya tanınan hak ve yetkileri, tesis ve mensupların korunması ile kontr/espionaj (İKK) konularında kullanabilmektedir.

-Terörle mücadele etmek, bu kapsamda iç güvenlik ve kamu düzeni için gerekli olan istihbaratı ilgili kurumlar ile paylaşmak.

-Yurt dışı askeri operasyonları desteklemek, hasım devletlerin veya terör örgütlerinin askeri faaliyet ve stratejileri ile ilgili gelişmeleri takip etmek ve ilgili kurumlara konu kapsamında gerekli istihbaratı sunmak.

-Askeri stratejilerin geliştirilmesini desteklemek, bu kapsamda hasım devlet veya terör örgütlerinin üretebilecek risk ve tehditler ile ilgili olarak karar vericilere ve ilgili kurumlara gerekli bilgileri sağlamak.

-Ekonomi ve ticaret ile ilgili küresel gelişmeleri takip etmek, hasım devletlerin ekonomik faaliyetleri ve planlamaları ile ilgili olası adımları hakkında bilgi derlemek, ticari anlaşmaların en uygun şartlar altında imzalanması için karar vericilere gerekli bilgileri sunmak.

-Taraf olunan uluslararası anlaşmaların şartlarına uyulup uyulmadığını takip etmek, bu kapsamda imzalanan bir anlaşmanın taraflarının anlaşma ile ilgili olası tutum ve davranışları kapsamında istihbarat sağlamak.

-Hasım istihbarat servislerinin yurtiçindeki espionaj faaliyetlerini, olası suikast ve sabotaj, provokasyon faaliyetlerini deşifre etmek ve engellemek.

-Özellikle küresel ölçekte cereyan eden ve ulusal güvenliğe zarar verecek boyutta olan organize suç faaliyetleri hakkında istihbarat toplamak.

-Devlet veya devlet dışı aktörlerle, bir devletin örtülü ve gizli kalması gereken görüşmeleri ve pazarlıkları gerçekleştirmek, bu tür süreçleri organize etmek ve neticelendirmek.

Yeni nesil görevler ise:³

-Çevre güvenliği kapsamındaki faaliyetleri takip etmek, ülkenin çevresel kirlenme ve bu kapsamda yaşanabilecek olası sorunlar kapsamında güvenlik zafiyetine düşmesini engellemek ve ilgili kurumlar ile gerekli koordinasyonu sağlamak.

-Sağlık istihbaratı ile ilgili gelişmeleri takip etmek, küresel düzeyde etkili olabilecek salgınlar ile ilgili faaliyet alanı kapsamında derlediği

³ Allen Collins, “Çağdaş Güvenlik Çalışmaları”, Çevirmen; Nasuh Uslu, Röle Akademik Yayıncılık, 2017” künyeli kitapta yer alan “Geleneksel Olmayan Güvenlik” başlığı altındaki bölümleri tetkiki kapsamında yazar tarafından oluşturulmuştur.

bilgileri ilgili kurumlarla paylaşmak, salgınla mücadele kapsamında görev alanına giren eylemleri gerçekleştirmek.

-Küresel ölçekli mülteci ve göçmen hareketliliğini izlemek ve faaliyet alanı kapsamında derlediği bilgileri ilgili kurumlarla paylaşmak.

-Gerek geleneksel medya gerekse de sosyal medya üzerinden hasım devletlerin veya terör örgütlerinin algı yönetimi ve propaganda faaliyetlerini takip etmek ve gerekli karşı tedbirleri almak, ihtiyaç duyulması halinde benzer faaliyetler icra etmek.

-Ekonomik yıkıcılık faaliyetleri kapsamında borsa manipülasyonları, ulusal ekonomiye zarar veren nitelikteki sıcak para hareketlerini ve kripto para kapsamındaki gelişmeleri izlemek ve gerekli bilgileri ilgili kurumlarla paylaşmak.

-Zorlayıcı diplomasi uygulamaları kapsamında karar vericilerin sahip olması gereken bilgileri zamanında istihbar etmek ve ilgili kurumlarla paylaşmak.⁴

-Toplumsal güvenliğin sağlanması noktasında, kendi görev alanına giren faaliyetleri planlamak ve gerçekleştirmek.⁵

-Ülkenin siber savunma ve siber saldırı kapasitesinin oluşturulmasına destek vermek. Bu kapsamda ilgili kurumlar ile koordine sağlamak. Görev verilmesi halinde hedef ülkenin kritik altyapılarını hedef alan siber saldırı planlamalarını gerçekleştirmek.

İster geleneksel isterse de yeni nesil olsun bir istihbarat servisinin tüm görevlerindeki ana vurgunun karar vericileri, geleceğe dair olası risk ve tehditler hakkında bilgilendirmek olduğu açıktır. Bu kapsamda istihbari faaliyetlerin bir öngörü içermesi gerekmektedir. Daha önce de ifade edildiği üzere, olay olduktan, terör eylemi gerçekleşikten, yabancı bir devletin

⁴ Zorlayıcı diplomasi en genel anlamıyla; rakibin başlattığı/yaptığı bir eylemi durdurmasını veya geri adım atmasını hedefleyen ve bu yönüyle savunmacı nitelikte bir kriz yönetim stratejisidir. Kaynak; Bülent Şener, “Savaş ile Barış Arasında Bir Kriz Yönetim Stratejisi Olarak Zorlayıcı Diplomasi ve Türk Dış Politikasındaki Örnekleri”, TASAM, 2019.

⁵ Toplumsal güvenlik; geleneksel, dil, kültür, din, ulusal kimlik türleri ile devletin geleneklerinin sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesidir. Kaynak; Collins, Op. cit, s.177. (Paul Roe tarafından ele alınan bölüm, ss.176-189)

silahlı saldırısı yapıldıktan veya siyasi iktidarı devirmeyi planlayan bir darbe gerçekleşikten sonra bir istihbarat servisinin yapacağı her iş ağırlıklı olarak bir kolluk gücü aktivitesi haline gelecektir. Böyle bir durumda, geleceğe dair bir öngörüde bulunamayan, karar vericiyi uyaramayan veya yeterince yönlendirmeyen bir istihbarat servisinin görevinde başarılı olduğunu söylemek istihbaratın temel yaklaşımlarına uygun değildir.

Günümüzde tehdit ve risklerin çok çeşitli hale gelmesi, karar alma süreçleri ile çok daha karmaşık bir süreç içinde cereyan etmesi dikkate alındığında, bir istihbarat servisinin de karar vericilere her tehdit ve risk odağı ile ilgili mutlak belirsizliği ortadan kaldıracaklarını garanti etmesi de beklenmemelidir. Bu noktada bir istihbarat servisi için kurtarıcı olan yetenek, hedef odağı ile ilgili temel eğilimleri ve alternatif senaryoları analiz edebilecek liyakatli kadroları ve kurumsal bir kültürü inşa edebilmesine bağlıdır. Böyle bir personel yapısına ve kurumsal kültüre sahip olan bir istihbarat servisi, karar vericiler için ölçülebilir riskleri daha iyi tahmin edebilen bir aktör haline gelebilecektir (Hermann, 1996, s.110). Yine böyle bir yeteneğe sahip olmayı başarabilen istihbarat servisi, karar verici için belki kesin bilgiler sunamayacaktır, ancak olası risk ve tehdit odaklarının olası hareket tarzları hakkında doğru yönlendirmeler yapabilecektir (Nye, 1994).

Ölçülebilir riskleri değerlendirilebilmek, olası risk ve tehditler karşısında karar vericileri doğru yönlendirebilmek amacıyla liyakat sahibi bir personel yönetimine ve kurum kültürüne sahip olmak önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra, toplanan mahrem ve nitelikli haberleri değerlendirdikten, kıymetlendirdikten, yani analiz ettikten sonra müşteriye sunmak da bir istihbarat servisinin kazanması gereken önemli yeteneklerden biridir.

SONUÇ

Espiyonaj faaliyetlerin tarihsel bir geçmişi bulunmakla birlikte, modern anlamda istihbarat servislerin ortaya çıkması 20. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle söz konusu olmuştur. Bununla birlikte profesyonel seviyede ve ulusal-uluslararası düzeyde faaliyet icra eden istihbarat servisleri ise ancak II. Dünya Savaşı sonu itibariyle kurulmuşlardır. Bu kapsamda örnek olması bakımından ABD dış istihbarat servisi Merkezi Haber Alma Ajansı (Central Intelligence Agency / CIA)'in 1947'de, Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT)'nin 1965'te, Sovyetler Birliği'nin en önemli istihbarat örgütü olan

Devlet Güvenlik Komitesi (Комитет Государственной Безопасности / KGB)'nin ise 1954'te kurulduğu hatırlanmalıdır.

Klasik istihbarat anlayışında bir istihbarat servisinin ana görevleri; genel bir ifadeyle hasım hedef aktör ve konu ile ilgili mahrem bilgilerin temin edilmesi, elde bulunan mahrem bilgilerin hasım istihbarat servisi tarafından temin edilmesinin engellemesi, iç güvenlik kapsamında istihbari faaliyetlerinin planlanması, özel operasyonların gerçekleştirilmesi ve stratejik istihbaratın üretilmesi vb. hedeflerine odaklanmıştır.

İstihbarat servislerin yeni nesil görevleri ise genel bir yaklaşımla çevre güvenliği ve sağlık istihbaratı ile ilgili faaliyetler planlama, mülteci ve göçmenler kaynaklı güvenlik tehditleri ile mücadele etme, toplumsal manipülasyonlara yol açabilecek algı operasyonlarını engelleme ve bu kapsamda sosyal medyayı kontrol etme, ekonomik yıkıcılık faaliyetleri ile mücadele gerçekleştirme, toplumsal güvenliği sağlama ve siber güvenlik kapasitesini artırma vb. hedeflerin gerçekleştirilmesi çerçevesinde şekillenmektedir.

Belirtildiği üzere, istihbari faaliyetler günümüzde ciddi bir değişim ve dönüşüm süreci geçirmektedir. İstihbari faaliyetlerin değişen yapısını anlamak için teknoloji merkezli gelişmeler başta olmak üzere, özellikle istihbarat servislerinin artan siber espionaj kapasitelerini, istihbarat servisleri ile özel istihbarat şirketleri arasında giderek gelişmekte olan ilişkilerin mahiyetini, sosyal medya kullanımının gelişmesi ile birlikte ortaya çıkan yeni nesil tehdit ve riskleri, Açık Kaynak İstihbaratı (Open Source Intelligence / OSINT) ve Görüntü İstihbaratı (Imagery Intelligence / IMINT) ile ilgili yeni nesil haber toplama tekniklerini göz önüne bulundurmak gerekmektedir.

Günümüzde teknolojik gelişmeler, günlük hayatımıza tesir etmekte ve şekillendirmektedir. Bu süreç, 1990'lar itibariyle internetin öncelikle sivilleşmesi, akabinde ise 2000'li yıllar ile birlikte ticarileşmeye başlamasıyla hızlanmıştır. 2010 yılı sonrası dönemde ise akıllı telefon teknolojilerinin gelişmesi ve sosyal medya uygulamalarının yaygınlaşması ile birlikte, internet hayatımızın her alanına girmeye başlamıştır. Covid-19 salgınıyla da "internetleşme veya dijitalleşme" şeklinde adlandırılan bu gelişmeler gerek insanların rutin hayatını gerekse de kamusal faaliyetleri tam anlamıyla şekillendirme sürecine girmiştir. Bu gelişmeler insanları için bazı avantajların ve dezavantajların birlikte tecrübe edilmesine neden olmaktadır.

Bu avantajların en önemlisi hayatın hızlanması ve ticari faaliyetlerin maliyetlerinin azalmasıdır. Dezavantajların başında ise teknoloji bağımlılığı ve siber espionaj riskleri gelmektedir. Siber espionaj faaliyetleri hem devletler hem de küresel şirketler için büyük risklere neden olmaktadır. Günümüzde bilgiye sahip olmanın bir güç olduğu muhakkaktır. Ancak bilgiye sahip olunması aynı zamanda elde olan mahrem bilgilerin korunmasını gerekliliğini de ortaya çıkarmaktadır. İşte bu nedenle gerek devletler gerekse de küresel şirketler mahrem bilgilerini veya ticari sırlarını korumak amacıyla siber güvenlik alanına büyük yatırımlar yapmaktadırlar. Bu kapsamda bir ülkenin kritik altyapılarının siber saldırılara karşı savunulması kadar, ilgili ülkelerin mahrem bilgilerinin hasım istihbarat servislerinin siber espionaj faaliyetlerine karşı korunması da istihbarat servisleri için günümüzde büyük önem arz etmektedir. Tüm bu risk ve tehditlerin de istihbarat servislerinin görev tanımlarını değiştirmekte olduğu bir gerçektir.

Özel istihbarat şirketleri, 1960'lar ile birlikte özellikle ABD sisteminde casus uydular vasıtasıyla IMINT elde edilmesine yönelik faaliyetlerde kullanılmaya başlanmıştır. Özel istihbarat şirketlerinin asıl gelişim ivmesi, I. Körfez Savaşı ve daha sonrası meydana gelen 11 Eylül saldırıları ve devamındaki Afganistan'a yönelik ABD önderliğindeki NATO müdahalesi kapsamında yaşanmıştır. Tüm bu gelişmeler, özel istihbarat şirketlerinin ticaret hacimlerini ve karlarını artırmaya başlamıştır. Bu kapsamda ABD özel istihbarat piyasası günümüzde on milyar dolarlarla ifade edilen bir ticari büyüklüğe erişmiştir. Bu sektöre, Suriye İç Savaşı ile birlikte Rus istihbarat servisleri ile bağlantılı olduğu ileri sürülen Wagner isimli özel istihbarat şirketi de müdahil olmuştur. Bu kapsamda Wagner Şirketi, Rusya'nın çıkarları kapsamında dünyanın çeşitli bölgelerinde örtülü faaliyetler icra etmeye başlamıştır. Tüm gelişmelerin de bizlere gösterdiği gerçeklik ise özel istihbarat şirketlerinin istihbarat servislerinin gelecek dönemdeki görev tanımlamalarını ve faaliyetlerini şekillendirecek önemli etmenlerden biri olmasıdır.

OSINT haber toplama teknikleri, teknolojik yenilikler ile birlikte çok daha sofistike hale gelmiştir. Bu kapsamda bir istihbarat servisinin elde ettiği istihbaratın %94 oranındaki kısmının OSINT vasıtasıyla temin edilmekte olduğu iddia edilmektedir. Yapay Zekâ (YZ) algoritmalarının da hızla gelişimiyle bu oranın artacağı da tartışmasıdır. YZ algoritmalarını kullanmakta olan istihbarat toplama ve analiz enstrümanlarının özellikle

ABD, Çin ve Rus istihbarat servisleri tarafından günümüzde aktif bir şekilde kullanılmakta olduğu ileri sürülmektedir. Ukrayna ve Rusya arasında devam eden savaş sürecinde de yüz tanıma algoritmaları YZ teknolojilerinin geldiği sofistike nokta açık kaynaklara yansıyan bilgiler kapsamında çok açık bir şekilde görülmektedir. Tüm bu gelişmeler de istihbarat servislerinin istihbari haber toplama ve analiz yöntemlerini etkilemektedir.

Sosyal medya, klasik medyaya göre birçok avantaja sahiptir. Çünkü sosyal medya kullanıcılarına gizli kalabilme imkânı sağlamaktadır. Bunun yanında sosyal medya vasıtasıyla bilgi esnek, hızlı, maliyetsiz ve küresel düzeyde dolaşıma sokulabilmektedir. Sosyal medyanın bu özellikleri, bu mecranın devletlerin yanı sıra terör örgütleri tarafından da propaganda faaliyetlerinde aktif bir şekilde kullanılmasının önünü açmıştır. 2010 sonrası dönemde El-Kaide ve türevi örgütler algı yönetimi ve hedef toplumu manipüle etme faaliyetleri dahilinde sosyal medyadan istifade etmeye başlamışlardır. Kürdistan İşçi Partisi (Partiya Karkerên Kurdistanê / PKK) terör örgütü de Türkiye'nin Barış Pınarı ve Zeytin Dalı Harekâtları ile ilgili olarak küresel düzeyde manipülasyon gerçekleştirme ve kamuoyu oluşturma faaliyetleri çerçevesinde sosyal medyanın sağladığı imkanlardan istifade etmeye çalışmış ve Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK)'yı karalayıcı propaganda faaliyetleri icra etmiştir. Bu nedenle de sosyal medyanın bahse konu enformasyon savaşı stratejileri kapsamında kullanılmasını engellemekte, istihbarat servislerinin yeni nesil faaliyet alanlarından biri haline gelmiştir. Bu çerçevede istihbari faaliyetlerin geleceğinde, terör örgütlerinin veya devletlerin sosyal medyayı toplumları etkilemek ve mobilize etmek amacıyla kullanmasını engellenmesi büyük önem arz edecektir. Bahse konu engelleme faaliyetlerinin yanı sıra bir istihbarat servisinin de hedef bir ülkeye yönelik benzer tarzda faaliyet ve operasyon düzenleme kapasitesine ulaşması da gerekmektedir.

Yukarıda somut ve genel bir yaklaşımla verilen örneklerden de anlaşıldığı üzere, istihbarat servislerinin görevleri ortaya çıkan yeni nesil tehdit ve riskler kapsamında yeniden şekillenmektedir. Bu sürecin ve istihbarat servislerinin yeni nesil görevlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için de klasik bir yaklaşımın ötesinde istihbarat kavramının geniş bir bakış açısıyla değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu değerlendirmenin isabetli olarak yapılabilmesi de ancak bir istihbarat servisinin yerine getirmek zorunda olduğu tüm görevler ve faaliyetler dikkate alınmak suretiyle mümkün olabilecektir. Dar bir bakış açısı ve klasik istihbarat çarkı sürecinin ortaya

konulması suretiyle, yani istihbarat kavramını haber isteklerinin belirlenmesi, haberin toplanması, analiz edilmesi ve müşteriye sunulması şeklindeki bir yaklaşımla tanımlanması halinde, istihbarat servislerinin yeni nesil görevlerinin net bir şekilde anlaşılmayacağı ve istihbari faaliyetlerin değişen doğasının kavranamayacağı da bir gerçektir.

KAYNAKÇA

- AA. (2022). *Cemal Kaşıkçı*. Erişim tarihi: 23 Nisan 2022, <https://www.aa.com.tr/tr/cemal-kasicki>.
- Breakspear, A. (2013). A new definition of intelligence. *Intelligence and National Security*, 28 (5), ss. 678-693.
- Collins, A. (2017). *Çağdaş güvenlik çalışmaları*. (N, Uslu. Çev.), Röle Akademik Yayıncılık.
- Dahl, E.J. (2007). Warning of terror: Explaining the failure of intelligence against terrorism. *Journal of Strategic Studies*, 28 (1), ss.33-35.
- Darıcılı, A.B. (2019). The role of private companies in the future's intelligence management; Analysis of the US intelligence system within this scope. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (4), ss.3958-3976.
- Darıcılı, A.B. (2020). Cyber espionage activities of states: International system and security. Erendor, M.E. ve Öztarsu, M.F. (Ed.). *Contemporary issues of international relations: Problems of international community içinde*. (ss. 21-37). Cambridge Scholar Publishing.
- FAS. (23 Şubat 1996). *Role of intelligence*. Erişim tarihi: 06 Mayıs 2022, <https://fas.org/irp/offdocs/int006.html>.
- Hermann, M. (1996). *Intelligence power in peace and war*. Cambridge University Press.
- Lowenthal, M.M. (2011). *Intelligence: From secrets to policy*. CQ Press
- MİT. (2022a). *İstihbarat çarkı*. Erişim tarihi: 06 Mayıs 2022, <http://www.mit.gov.tr/t-cark.html>.
- MİT. (2022b). *Giriş, istihbaratın tanımı ve istihbarat çarkı*. Erişim tarihi: 06 Mayıs 2022, <http://www.mit.gov.tr/tarihce/giris.html>.
- MİT. (2022c). *Milli Emniyet Hizmeti ilk başkanı: Şükrü Ali Ögel*. Erişim tarihi: 06 Mayıs 2022, <https://www.mit.gov.tr/emuze/onemlisahislar.html>.

- MİT. (2022ç). 2937 sayılı Devlet istihbarat hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanunu. Erişim tarihi: 06 Mayıs 2022, https://www.mit.gov.tr/text_site/2937.pdf.
- Nye, J.S. (1994). Peering into the future. *Foreign Affairs*. Erişim tarihi: 05 Mayıs 2022, <https://www.foreignaffairs.com/articles/1994-07-01/peering-future>.
- Redhouse. (01.05.2021). Erişim Tarihi: 06 Mayıs 2022, www.redhouse.com.tr,
- Riley, K. J., Treverton, G. F., Wilson, J. M. Ve Davis, L. M. (2005). *State and local intelligence in the war on terrorism*. Rand Corporation.
- Scott, L. ve Jackson, P. (2004). The study of intelligence in theory and practice. *Intelligence and National Security*, 19(2), ss.139-169.
- Tekin, F. (2021). Atasözlerinden örneklerle Kazan-Tatar Türklerinin geleneksel dünya görüşünde ölüm. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1(49), ss.369-393.
- Troy, T. F. (1991). The correct definition of intelligence. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 5(4), 433–454.